

1926–1935

Aaltos vita funkisperiod i Åbo med utländska kontakter

1938–1947

Sparsamma uppdrag i hemlandet, Sverige och i USA

Värde-egenskaper →
STRATEGIER →

ALVAR AALTOS LIVSVERK 1926–74

GENOMTRÄNGT AV EN TIDLÖSHET

1953–1962

Offentliga planeringsuppdrag på en etablerad byrå

1965–1974

En avmattningsperiod med aktiva medarbetare

Värde-egenskaper →
STRATEGIER →

INRE UPPREPNING

1. Egentliga Finlands Lantmannagård

År 1926 utlystes i Åbo en planeringstävling om en ny lantmannagård för sydvästra Finland. Tävligen vanns av Aino och Alvar Aalto vilket ledde till att deras byrå flyttade från Jyväskylä till Åbo för att verka där under sex år. Åren innebar för Aalto kontakter med de nordiska länderna vilket också gav honom möjligheter att utomlands få synlighet. Här får huvudingången till Lantmannagården tas som exempel på tillämpningen av strategin "Inre Upprepning" med "entréer i entrén".

SAMTIDIGHET

2. Tidningshuset Turun Sanomat

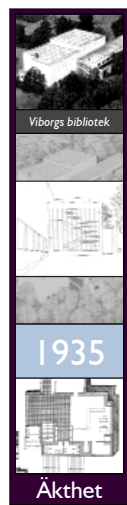
Tidningshuset Turun Sanomat stod färdigt i Åbo år 1929 och betecknar med bandfönstren i fasaden Aaltos övergång från 20-talsklassicism till funktionalism. När byggnaden presenterades i tidskriften Arkitekten använde Aalto sig av formuleringen "fasad i fasad". Här fästs uppmärksamhet vid hur "Samtidighet" har tillämpats som strategi i ribbverket över huvudentrén som förser både trapphuset med dagsljus och hyresgäster med namnskyltar.

DIALOG

3. Pemar Sanatorium

Som resultatet av en allmän tävling erhöll Aalto uppdraget att planera Pemar sanatorium som blev färdigt år 1932. I tävlingssskedet framstod bäddavdelningen som huvudfasad och som huvudbild när det färdiga sanatoriet publicerades i tidskriften Arkitekten. Verkligheten ville annorlunda. Paradsidan sökte sig runtom hörnet där strategin "Dialog" inväntade. Huvudfasaden flyttades till sjukhusets uppfart mellan bäddavdelningen och övriga utrymmen.

MOTSÄTTNINGAR

4. Viborgs stadsbibliotek

Biblioteket i Viborg invigdes år 1935, åtta år efter att Aalto hade inlämnat sitt vinnande bidrag i en tävling. Att projektet hann genomgå rentav fyra planeringsskeden före byggets start visade sig framstå som ett lyckokast. För dess slutliga version tillämpades sedan strategin "Motsättningar". Bibliotekets dominerande volym som inrymde låneavdelningen kunde tack vare de cirkelrunda taköppningarna utformas som en tillsluten volym till vilken en öppen paviljongdel anslöts.

INRE UPPREPNING

5. Radhuslänga i Sunila

Efter att Aaltos byrå hade flyttat till Helsingfors uppstod vänskapen med Maire och Harry Gullichsen vilket för Aaltos del resulterade i omfattande planeringsuppdrag. Ett av uppdragen gällde planeringen av en industriort i Sunila. Utöver en fabriksanläggning gällde projektet ett bostadsområde. I ett radhus som ofta avbildas i olika sammanhang tillämpades den tidlösa strategin "Inre Upprepning" som "bostadshus i bostadshus", där minivåningshus åstadkom radhuslängor.

SAMTIDIGHET

6. Villa Mairea

Villa Mairea, planerad av Aaltos byrå för familjen Gullichsen, färdigställdes i Norrmalm några veckor innan vinterkriget bröt ut. Året 1941, drygt ett år senare, upplevde villan en kort fredstid innan fortsättningskriget startade. Villan är här av intresse till följd av de ändringar Aalto lyckades genomdriva medan bygget pågick. Han tillämpade "Samtidighet" som tidlös strategi när han anslöt Maires konstgalleri till Harrys arbetsrum – som en delhelhet i vardagsrummets volym.

DIALOG

7. Avesta stadscentrum

Aaltos livliga kontakter med Sverige och USA under krigsåren ledde till utländska planeringsuppdrag som ofta stannade på pappret. År 1944 erhöll han uppdraget att planera ett stadscentrum för Avesta i Sverige. Projektet realiserades aldrig men äger sitt intresse som ett bra exempel på hur Aalto tillämpade "Dialog" som strategi. Ett torg skiljer åt centrets huvudvolym, stadshuset och stadsteatern. Spänningsförhållandet dem emellan skapar det centrala motivet.

MOTSÄTTNINGAR

8. Baker House i Bostons MIT

Efter krigsåren kom Aalto att vistas i MIT i Boston i flera repriser fram till år 1948 då hans projekt Baker House stod färdigt. Vi blir här påmind om de ändringar som förekom i Viborgs bibliotek och Villa Mairea. Projektet utvecklades i skeden och blev först en helhet sedan "Motsättningar" som strategi kom till användning. Byggnadens interiör får sin slutliga karaktär av mellanläget mellan två kontrasterande exteriörer, böljande mot stranden och bruten mot land.

MOTSÄTTNINGAR

9. Jyväskylä universitet

När upplevelser oberoende av tid och rum stämmer överens, utgör de ofta tillämpningar av överordnade tidlösa strategier. Planeringen av huvudbyggnaden för det nuvarande universitetet i Jyväskylä pågick ännu år 1953 och byggnaden stod färdig följande år. Utformningen av passagen i byggnaden utföll ovanligt väl när den tidlösa strategin "Motsättningar" tillämpades. Mot enhetliga mörka ytor framträder som en motvikt ett ljus linjespel som trappsteg och pelarna åstadkommer.

DIALOG

10. Kulturhuset i Helsingfors

Efter kriget ägde Finlands kommunistparti tillgångar som bl.a. användes för att uppföra ett kulturhus i Helsingfors. Aaltos byrå fick uppdraget att svara för planeringen som pågick år 1956 och invigningen av byggnaden kunde ske två år senare. En entrégård med utsträckt skärmtak framstår här som en tillämpning av "Dialog" som strategi. Ett verkningsfullt uterum uppstår här mellan festsalens slutna volym i tegel och en kopparbeklädd kontorslänga med inslag av vit funkis.

SAMTIDIGHET

11. Vuoksenniska kyrka

Med tanke på byråns sysselsättning fick Aalto ett värdefullt flankstöd av vänner. Greta och William Lehtinen hörde till dem. Bergsrådet Lehtinen ordnade en tomt för Vuoksenniska kyrka mot att Aalto gavs planeringsuppdraget. År 1959 hade kyrkan invigts året innan. Kyrkorummet fick sin huvudprägel av strategin "Samtidighet". Kyrksalens borte utrymmen kunde avskiljas med skjutbara betongväggar för att betjäna församlingens övriga verksamhet.

INRE UPPREPNING

12. Otnäs huvudbyggnad

Efter krigsåren fattades beslutet att utlokalisera Tekniska Högskolan till Otnäs. En arkitekttävling om huvudbyggnaden vanns av Aalto, som fick vänta drygt fem år innan planeringen startade på allvar. År 1962 var bygget på slutrakan. "Inre Upprepning" tillämpades som en strategi i huvudbyggnadens dominant, som "ett auditorium i auditorier". Den uppåtriktade dominanten blev med sitt yttre auditorium förankrad vid byggnadsplatsen och omgivningen.

MOTSÄTTNINGAR

13. Seinäjoki församlingscentrum

Ett flertal tillfälligheter bidrog till att Seinäjoki kulturcentrum i sin helhet kom att bestå av byggnader planerade av Aaltos byrå. En kyrka, ett stadshus och ett stadsbibliotek utgjorde områdets tidigaste byggnadsprojekt. En tillämpning av den tidlösa strategin "Motsättningar" kom till användning när kyrkan kompletterades med en utekyrka år 1965. Det lyckades när ett tillräckligt stort område kunde inramas av det samtidigt uppförda församlingscentret.

DIALOG

14. Riola församlingskyrka

Italienarnas beundran för Aalto ledde till att hans byrå fick i uppdrag att på 1960-talet planera en kyrkobyggnad för Riola i närheten av Bologna. År 1968 stod kyrkan färdig men utan klockstapel. Den ohållbara situationen åtgärdades på nittioalet när en stapel uppfördes. Tillämpningen av "Dialog" som en tidlös strategi resulterade framför kyrkan i en förplats som utgjorde ett gestaltat rum mellan stapelns vertikala linjer och kyrkans omslutande takkonstruktion.

SAMTIDIGHET

15. Finlandiahuset

Finlandiahuset i Helsingfors invigdes år 1971 och blev tillsammans med dess tillbyggnad vad som förverkligades av Aaltos centrumplan. I planeringens slutskede blev Aalto kritiserad för en alltför trång måttsättning i foajén. Problemet löste han genom att skjuta ut en innertrappa utanför foajén och samtidigt åstadkomma ett välkommet avbrott som motiv i den horisontella huvudfasaden. Tillämpningen av "Samtidighet" gav som tidlös strategi en god utdelning.

INRE UPPREPNING

16. Lappia, Rovaniemi stadsteater

Rovaniemi stadsteater och kongresscentrum blev ett av de sista projekten som genomfördes på Aaltos byrå. År 1974 slutfördes planeringen ett år före teaterns invigning och två år före Aaltos bortgång. Själv upplevde han aldrig den färdiga byggnaden på ort och ställe. Vid utformningen av scentornet tillämpades den tidlösa strategin "Inre Upprepning" när Aalto gestaltade byggnadens dominant som en del av det omgivande naturlandskapet, som "fjäll i ett fjällandskap".

EN KOMMUNGÅRD I BRÄNNPUNKTEN som mittfält för ett livsverk med vägkost för framtiden

TILL UTSTÄLLNINGENS BESÖKARE

Vårvintern 2021 blev jag ombedd av Aalto-museet att tillsammans med Tammerfors universitet och Jyväskylä stad åstadkomma en sommarutställning i Säynätsalo kommungård. Utställningen skulle ge en bild av hur mina tidiga arbetsår på Alvar Aaltos byrå kom att påverka min undervisning i arkitekturhistoria för arkitekturstuderanden i Tammerfors.

Jag valde då att presentera uppläggningsen av en grundkurs i Europas byggnadskultur. Den riktade sig till studeranden under deras första hösttermin. Kunskapströskeln hölls möjligast låg och kursen var avsedd att väcka ett intresse för arkitekturhistoria också hos dem som saknade nödvändiga historiska förkunskaper.

Kursens uppläggning avvek från den sedvanliga på två sätt: historiska tidsrum gestaltades som visuella helheter för att därefter fyllas ut med arkitekturhistoria. Kursen framskred också på ett tidlöst underlag som jag upptäckte att också Aalto visat sig vara beroende av i sin arkitekturutövning.

Utställningsmaterialet i Säynätsalo bestod huvudsakligen av olika historiska tidsrum, som färdigställdes som kollektiva övningsarbeten. Till följd av valet av utställningsplats kompletterades utställningsmaterialet våren 2021 av Tammerfors arkitekturstuderanden med en Säynätsalo-tavla. För utställningen byggdes en Säynätsalo-modell där Aaltos livsverk avspeglade sig mot Europas historiska byggnadskultur och ett tidlöst underlag. Med tavlan och modellen återkom tillämpningen av grundkursens undervisningsmetod.

Säynätsalo-tavlan och Säynätsalo-modellen ledde till att arrangörerna kom på att det fanns en idé i att åstadkomma en ny utställning där kommungårdens skulle inta den enda huvudrollen 1) som klenod, 2) som en medelpunkt för Aaltos livsverk och 3) som en skattkammare med tidlösa värde-egenskaper och tidlösa strategier. En annorlunda Aalto-utställning skulle förflytta intresset och tyngdpunkten in i framtiden. I det följande redogörs för den nya utställningens innehåll, som framskrider i tre avsnitt: 1) Introduktion, 2) Transformation och 3) Konklusion.

Avdelningen för Arkitektur på Tekniska Föreningen i Finland har genomfört idén, med stöd av Tekniska Föreningens i Finland Stiftelse, Föreningen Konstsamfundet och Svenska Tekniska Vetenskapsakademien i Finland, Samt Byggnadsinformationsstiftelsen i Finland och Alvar Aalto Stiftelsen.

Utställningens idé har uppstått till följd av oväntade sammanträffanden: som enskild byggnad lyckas Säynätsalo kommungård ritad av Alvar Aalto öppna tre olika spår. Kommungården kan till att börja med uppfattas som en enskild klenod. Som byggnad är kommungården vida känd. För något år sedan upptog New York Times gården på en lista över de tio viktigaste byggnaderna som har uppförts sedan andra världskriget. Tillkomsten av Säynätsalo kommungård kring år 1950 utgör också medelpunkten i Aaltos livsverk. Under den tidigare delen samarbetade Aalto med sin första hustru, arkitekt Aino Aalto (1894–1949). Under den andra delen skedde samarbetet med arkitekt Elissa Aalto (1922–94). Hans andra hustru, medelpunkten och tudelningen gör det lättare att bilda sig en överblick vad gäller Alvar Aaltos 50-år långa livsverk.

Så återstår kommungårdens tredje roll, att uppmärksamma ett tidlöst underlag. Därtill kommer en tetraeder till sin rätt som tankeredskap. Tetraedern är en tredimensionell Yin & Yang-figur och valet av hjälpmedel kan väl motiveras av Aaltos egen uppgift om att hans arkitektur har sitt ursprung i Fjärran Östern. När det gäller att tillämpa Yin & Yang-figuren i samband med arkitektur framstår hans eget hem i Helsingfors / Munknäs som ett bravurnummer (se planritningen intill).

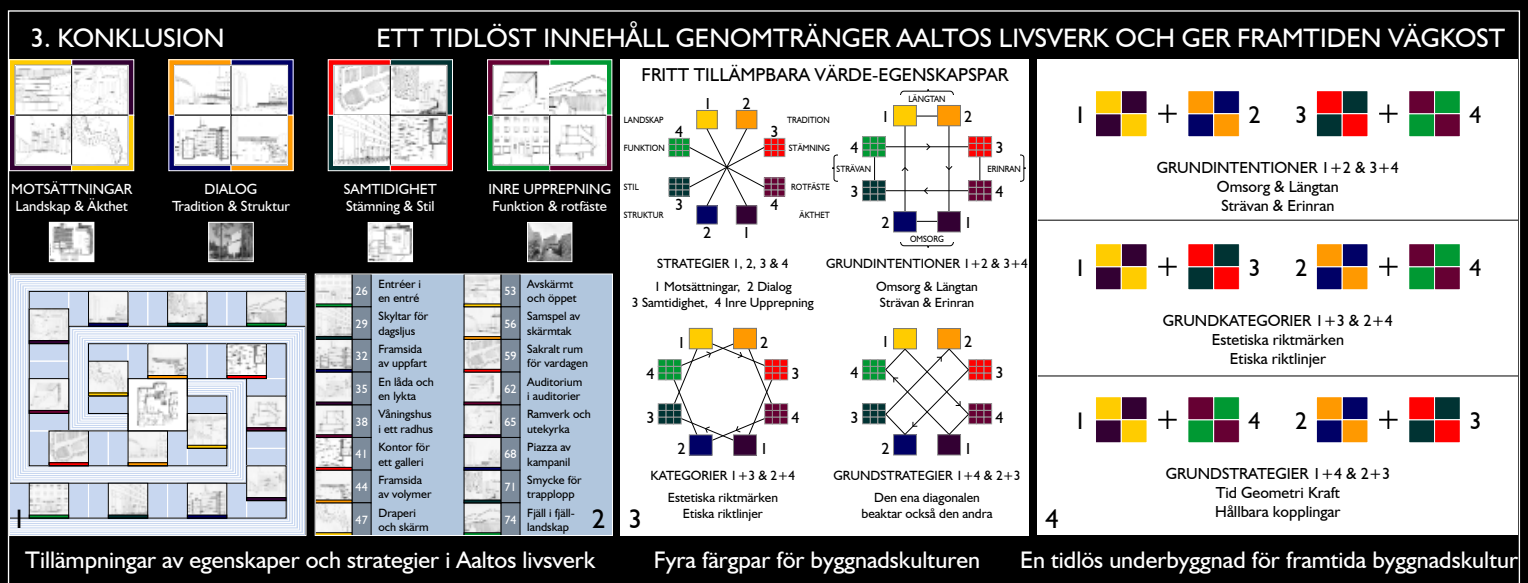
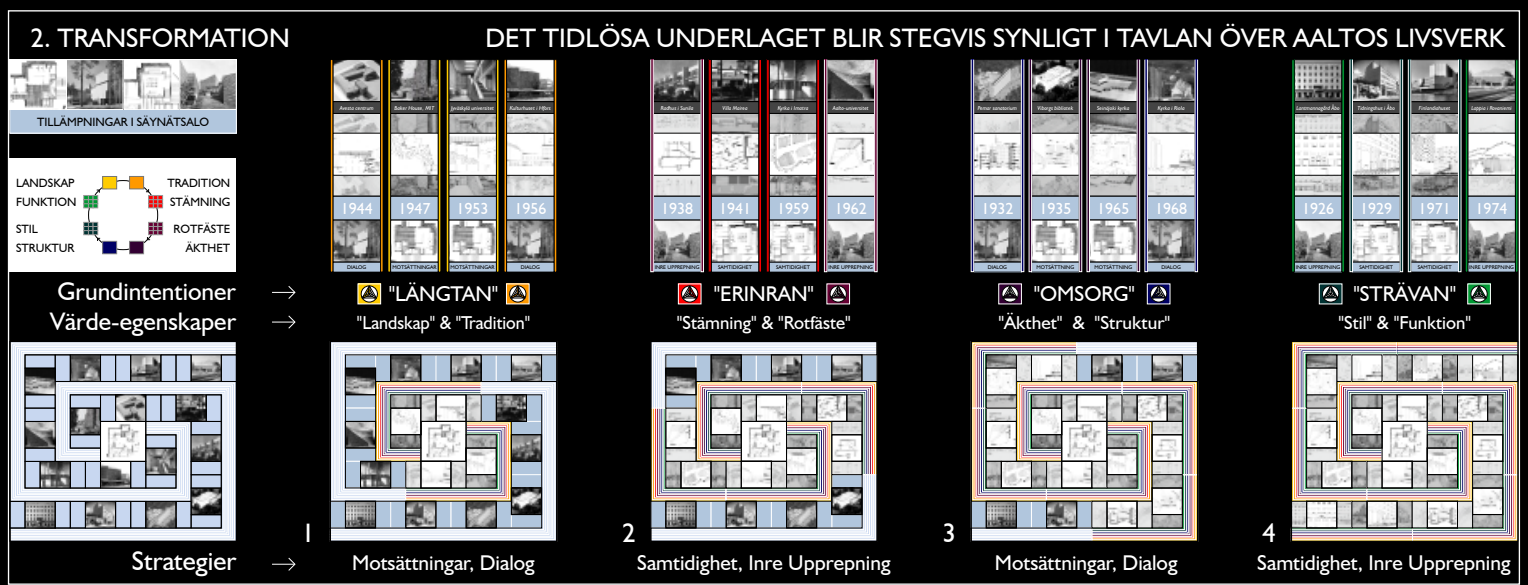
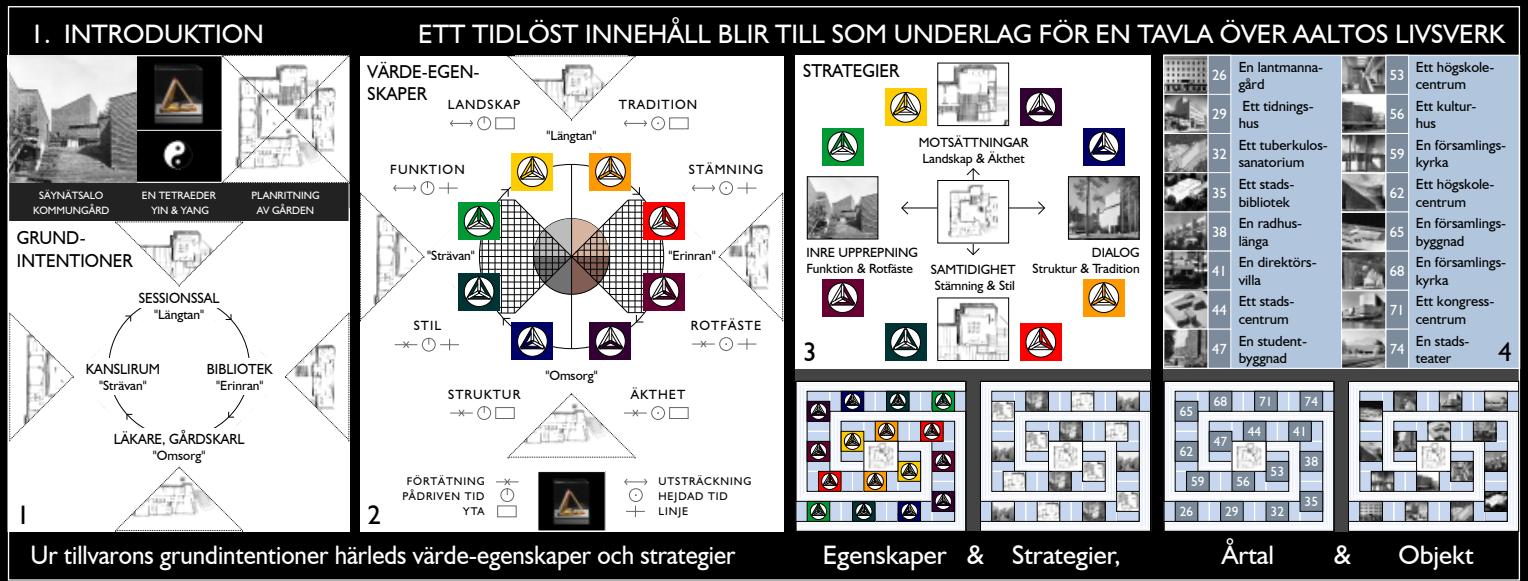
1. INTRODUKTION

Av Fig. 1, 2 och 3 framgår upptill hur ett tidlöst underlag för byggnadskulturen härleds med avstamp på kommunhusets innergård.

I Fig. 1 återspeglar funktioner bakom innergårdens väggar tillvarons grundintentioner. I Fig. 2 åtskylis intentionernas kärndelar från varandra efter att en tetraeders tre motsatspar reserverats för KRAFT, TID o GEOMETRI. Åtta olika kombinationer uppstår av motsatsparens hälfter. Försedda med symbolfärger framkallar de åtta som en bottenats byggnadskulturens tidlösa värde-egenskaper.

I Fig. 3 synliggör tetraedern fyra egna tidlösa strategier som får illustreras med tillämpningar i kommungården: entrégolvet i trä och sten (Motsättningar), utetrappan (Dialog), salens sidoskepp (Samtidighet) och salens volym (Inre Upprepning).

Till sist kan tavla Fig. 4 utformas där Alvar Aaltos livsverk vilar på värde-egenskapernas och strategiernas tidlösa underlag.

2. TRANSFORMATION

Transformationen med Säynätsalo kommunalgård i mittfältet är utställningens huvudnummer. En tavla över Aaltos livsverk och centrala Aalto-objekt på sinsemellan tre års avstånd från varandra ger utgångsläget. I mitten av sexton triptyker vilar de centrala Aalto-objekten på ett tidlöst underlag.

Medan transformationen sker i fyra steg öppnar sig Aaltos tillämpningar av de fyra strategier i triptykernas mitt och ger rekvisita för miniatyrmodellens pilastrar. Samtidigt uppmärksammar varje objekt som färg en av värde-egenskaperna utmed kedjans cirkel. Slutligen ger transformationen som resultat en färdig Säynätsalo-tavla med ritningar som Tammerfors arkitekturstuderanden åstadkom vårterminen 2021.

3. KONKLUSION

När uppmärksamheten riktas mot tavlans tidlösa underlag framträder tillämpningar av vart och ett av de fyra tidlösa strategierna i kombination med en annan färg som i kedjan uppvisar en gemensam diagonal. I tre olika kopplingar där två färger ingår ges grundintentioner, kategorier och strategier synlighet.

På broschyrens andra sida presenteras en miniatyrmodell där Aaltos livsverk med kommungården i mitten genomträngs av det tidlösa underlaget. När modellens tidsbundna innehåll därefter utelämnas framstår modellen med nuet i mittfältet som en evighetsmaskin.

Tore Tallqvist
professor emeritus